

MISIUNEA INTERNAȚIONALĂ DE OBSERVARE A ALEGERILOR Republica Moldova – Alegeri Prezidențiale, 30 octombrie 2016

DECLARAȚIA PRIVIND CONSTATĂRILE ȘI CONCLUZIILE PRELIMINARE

CONCLUZII PRELIMINARE

Runda întâia a primelor alegeri prezidențiale directe din ultimii 20 ani le-a oferit cetățenilor oportunități ample de a-și exprima preferințele pentru alegerea un nou șef al statului. Campania, care s-a desfășurat în contextul dificultăților economice și a unui climat de neîncredere în instituțiile statului, a fost competitivă, libertățile fundamentale au fost respectate. Totuși, procesul a fost afectat de abuzul de anvergură al resurselor administrative, lipsa transparenței în finanțarea campaniei electorale și de reflectarea ei neechilibrată de către mass-media. Administrația electorală și-a îndeplinit responsabilitățile de o manieră profesionistă și transparentă, procesul de votare și numărare a voturilor fiind evaluat în mai mare parte pozitiv.

Cadrul juridic asigură, în mare măsură, o bază adecvată pentru desfășurarea alegerilor democratice. Urmare a deciziei Curții Constituționale din data de 4 martie 2016, care a reintrodus alegerile prezidențiale directe, Codul electoral a fost amendat de o manieră urgentată pentru a asigura o bază legală pentru alegeri. Totuși, în pofida îngrijorărilor de lungă durată enunțate de către OSCE/BIDDO și Consiliul Europei, mai rămân anumite lacune și ambiguități. Acestea se referă, în particular, la colectarea și verificarea semnăturilor în susținerea candidaților, finanțarea și desfășurarea campaniei electorale, soluționarea efectivă a disputelor electorale, punerea în aplicare a prevederilor cu referință la mass-media și la desfășurarea potențialei runde a doua a alegerilor prezidențiale.

Administrația electorală, condusă de către Comisia Electorală Centrală (CEC) a activat de o manieră deschisă, încadrându-se în termenele limită prevăzute de lege. Aspectele tehnice ale alegerilor, la toate nivelele, au fost gestionate, în general, într-o manieră profesionistă. CEC a desfășurat campanii educative pentru alegători, inclusiv pentru studenți, electoratul din afara țării și persoane cu dizabilități. În pofida neîncrederii generale în instituțiile publice, autoritățile electorale s-au bucurat, în mare măsură, de încrederea societății. Cu toate că au existat, totuși, anumite îngrijorări cu privire la imparțialitatea CEC în procesul de examinare a plângerilor.

Registrul centralizat de Stat al Alegătorilor, cu precădere, s-a bucurat de încrederea societății. Alegătorii pot fi înregistrați pe listele electorale suplimentare în ziua alegerilor, cu condiția că își vor demonstra identitatea. Au fost formulate întrebări cu privire la includerea continuă în listele electorale a persoanelor decedate și a unui număr mare de cetățeni care locuiesc în străinătate, fiind incluși în listele electorale suplimentare în baza reședinței lor anterioare. Un sistem electronic de verificare a alegătorilor la nivel național, la toate secțiile de votare, a asigurat protecție împotriva votării multiple.

CEC inițial a înregistrat 12 candidați, oferind electoratului un spectru extins de alternative politice. Doi candidați s-au retras din cursă înainte de alegeri, iar un candidat a fost radiat pentru încălcarea regulilor de finanțare a campaniei. Procesul neconsecvent de verificare a semnăturilor, care a fost în contradicție cu termenii legali, precum și sancțiunile disproporționate pentru încălcările comise în

timpul campaniei electorale, au îngădit dreptul de a candida în alegeri în condiții egale, contrar angajamentelor OSCE și standardelor Consiliului Europei.

Dintre cei 12 candidați, inițial înregistrați, 5 au fost femei. Președintele și vicepreședintele CEC sunt femei. Femeile sunt reprezentate și în organele electorale de nivel inferior. Mai mult de trei pătrimi din numărul membrilor comisiilor electorale monitorizate, inclusiv președinților comisiilor, au fost femei. Pe parcursul campaniei electorale, au fost observate cazuri de utilizare a stereotipurilor de gen, precum și a unui limbaj sexist în mass-media.

Campania a fost competitivă, iar libertățile fundamentale au fost, în general, respectate. Inconsecvența termenelor limită pentru înregistrarea candidaților și începutul campaniei, a afectat negativ posibilitatea concurenților de a se bucura de oportunități egale în timpul campaniei. Au existat numeroase cazuri de abuz al resurselor administrative de către membrii ce dețin funcții ocupate prin vot, inclusiv cazuri de presiune exercitată asupra funcționarilor publici și altor alegători în timpul colectării semnăturilor în susținerea candidaților și a agitației electorale. Aceste cazuri au estompat separarea dintre stat și partidele politice, fiind în contradicție cu angajamentele OSCE și standardele Consiliului Europei.

CEC este responsabilă pentru supravegherea finanțării campaniei electorale, însă nu dispune de resurse suficiente pentru a-și onora această sarcină. Amendamentele legislative recente, ce țin de finanțarea campaniei electorale, au inclus unele recomandări anterioare, înaintate de către OSCE/BIDDO și Consiliul Europei, care conțin cerințe cuprinzătoare de raportare și criterii pentru limitele de cheltuieli. Cu toate acestea, lipsa supravegherii financiare efective și a sancțiunilor proporționate pentru încălcările comise, s-au dovedit a fi problematice și au condus spre îngrijorări cu privire la transparența finanțării acțiunilor de colectare a semnăturilor și agitația electorală.

Instituțiile mass-media sunt puternic afiliate partidelor politice principale și concentrarea controlului asupra instituțiilor media diminuează pluralismul politic la posturile TV. Rezultatele de monitorizare a mass-media de către MOA OSCE/BIDDO, precum și activitățile de monitorizare a autorității de reglementare, au scos în evidență un clar partizanat politic din partea principalilor radiodifuzori în timpul reflectării campaniei electorale. Eșecul obligațiunii de a asigura o reflectare echitabilă, echilibrată și imparțială a campaniei electorale, a compromis condițiile egale de joc pentru concurenți.

Educarea electoratului și materialele de agitație electorală, precum și buletinele de vot au fost disponibile pe scară largă în limba de stat și limba rusă. Nici un interlocutor al Misiunii OSCE/BIDDO de observare a alegerilor prezidențiale nu și-a exprimat îngrijorarea cu privire la participarea minorităților naționale. Aspectele legate de limbă sau identitate nu au constituit un element proeminent în campania electorală.

Plângerile și contestațiile au fost gestionate, în general, de o manieră deschisă și în termenii stabiliți de lege. Totuși, interpretarea neconsecventă a legii în cazurile de radiere a candidaților, a diminuat încrederea generală în imparțialitatea administrației electorale și a sistemului judiciar.

Legea prevede observarea alegerilor de către organizațiile internaționale și cele ale societății civile, precum și de către reprezentanții candidaților. Un număr de peste 3700 cetățeni și observatori internaționali au fost acreditați pentru acest scrutin și au reușit să-și desfășoare activitățile în mod liber și nestingherit.

Procedurile primului tur de scrutin în ziua alegerilor au fost desfășurate, în mare măsură, într-un mod calm și bine ordonat. Procesul de votare a fost evaluat drept unul foarte pozitiv, fiind respectate procedurile de bază. Evaluarea procesului de numărare a voturilor a fost mai puțin pozitivă din cauza

iregularităților procedurale. Procesul de totalizare a fost evaluat ca fiind un proces prompt și transparent, însă facilitățile neadecvate pentru totalizarea rezultatelor în unele Consilii Electorale de Circumscripție (CEdC), au condus spre tensiuni de scară mică. În aproape toate secțiile de votare și CEdC observate, reprezentanții candidaților și observatorii au fost capabili să urmărească toate etapele de votare, calculare și totalizare fără niciun fel de restricții. Rezultatele preliminare, obținute de la secțiile de votare, au fost afișate pe pagina web a CEC, sporind astfel transparența acestui proces.

Concluzii Preliminare

Context

Moldova este o republică parlamentară. Puterea executivă este exercitată de către Guvern și puterea legislativă este deținută de Parlament. Președintele este șeful statului și deține anumite funcții și autorități limitate, inclusiv în domeniul politicii externe și apărării naționale. Mandatul Președintelui Timofti a expirat pe data de 23 martie 2016, însă el continuă să activeze în calitate de Președinte al țării până la investirea în funcție a noului Președinte.

Alegerile prezidențiale au fost primele alegeri directe ale președintelui țării începând cu anul 1996. Pe data de 4 martie 2016, Curtea Constituțională a hotărât că revizuirea din anul 2000 a Constituției, care stipulează că președintele este ales indirect de către Parlament, a fost neconstituțională.¹ În baza acestei decizii, pe data de 1 aprilie Parlamentul a stabilit că alegerile prezidențiale vor avea loc la 30 octombrie.

Alegerile prezidențiale s-au desfășurat într-un context al neîncrederii generale a populației în instituțiile statului, care a rezultat din câteva scandaluri de corupție, stagnare economică și divizarea, rămasă în cadrul societății, privind parcursul geopolitic al țării. Începând cu sfârșitul anului 2015 până la începutul anului 2016, au avut loc multe demonstrații de amploare în toată țara, împotriva corupției și a Guvernului. În ianuarie 2016, după repetate încercări de a forma guvernul, fracțiunile parlamentare ale Partidului Democrat (PDM) și Partidului Liberal (PL), susținute de deputații neafiliați ai Parlamentului, au format un nou Guvern. Parlamentul include 101 deputați, fiind alcătuit din Partidul Socialiștilor (PSRM) cu 24 deputați, PDM cu 20 deputați, PL cu 13 deputați, Partidul Liberal Democratic (PLDM) cu 12 deputați, Partidul Comuniștilor (PCRM) cu 7 deputați și 25 deputați neafiliați.

Cadrul juridic și sistemul electoral

Alegerile prezidențiale sunt reglementate, în primul rând, de Constituția Republicii Moldova din 1994, Codul electoral din 1997 și Legea cu privire la partidele politice din 2007, toate modificate în 2016, precum și de altă legislație relevantă.² În continuare acestea sunt completate de reglementări și decizii ale Comisiei Electorale Centrale (CEC). În iulie 2016, ca urmare a deciziei Curții Constituționale din 4 martie 2016, Codul electoral a fost modificat de o manieră urgentată în scopul asigurării unei baze legale pentru alegerile prezidențiale. Dezbaterile publice au avut loc doar după examinarea modificărilor în prima lectură, ca urmare a solicitării din partea organizațiilor de profil ale societății civile.³ Totuși, nivelul dezbaterilor, în baza celor relatate, a fost unul insuficient și nu a asigurat pe

¹ Din 2000 până în 2016, președintele a fost ales cu o majoritate de 3/5 din voturi. Decizia Curții Constituționale a rezultat din contestația depusă de Partidul Liberal Democrat în 2015 cu privire la violările procedurale, comise în perioada procesului parlamentar de modificare a Constituției în 2000.

² Alte legi aplicabile includ Legea cu privire la întruniri din 2008, Codul penal din 2002, Codul cu privire la contravențiile administrative din 2008 și Codul audiovizualului din 2006.

³ La 9 iunie, 23 de organizații ale societății civile au emis o declarație, în care au criticat lipsa incluziunii în discuțiile cu privire la modificări, și evidențiază anumite deficiențe din punctul lor de vedere.

deplin consultări publice efective, contrar angajamentelor OSCE asumate de către Republica Moldova.⁴

Cadrul juridic modificat asigură, în mare măsură, o bază adecvată pentru desfășurarea alegerilor democratice.⁵ Modificările la Codul electoral au asigurat condițiile pentru organizarea și desfășurarea alegerilor prezidențiale și, parțial, s-au referit la unele recomandări anterioare ale OSCE/BIDDO și Consiliului European, inclusiv la cele privind votarea în afara țării și măsurile de promovare a participării femeilor.⁶

Totuși, anumite recomandări anterioare ale OSCE/BIDDO și ale Comisiei de la Veneția nu au fost incluse în modificările finale, inclusiv recomandarea privind colectarea și verificarea semnăturilor, finanțarea și desfășurarea campaniei electorale, sancțiunile privind încălcările electorale și restricțiile cu privire la campania electorală. Aceste aspecte s-au dovedit a fi problematice din nou, la aceste alegeri. Suplimentar, calendarul electoral, stabilit de cadrul juridic actualizat, nu a optimizat termenele limită corespunzătoare pentru înregistrarea candidaților, perioada campaniei, raportarea finanțării campaniei și soluționarea litigiilor pentru al doilea potențial scrutin. CEC a emis o serie de regulamente, dar nu a reușit să abordeze integral incertitudinile juridice.⁷

Președintele este ales direct pentru un termen de patru ani în baza unor alegeri la nivel de țară. Pentru ca alegerile să fie considerate valabile este necesară participarea a cel puțin unei treimi de alegători înregistrați. Un candidat este considerat a fi ales, dacă este susținut de cel puțin o jumătate din voturile exprimate în cadrul scrutinului electoral. În cazul în care candidații nu obțin numărul solicitat de voturi, are loc al doilea tur de scrutin, candidatul care obține cel mai mare număr de voturi este considerat a fi ales.

Administrarea electorală

Alegerile au fost administrate de o structură cu trei niveluri, compusă din Comisia Electorală Centrală (CEC), 35 consilii electorale de circumscripție (CEdC) și 2081 de birouri electorale ale secțiilor de votare (BESV).⁸ CEC a desemnat 30 secții de votare destinate alegătorilor care locuiesc în Transnistria și a stabilit deschiderea a 100 secții de votare în 31 țări pentru votarea în afara Republicii Moldova. Câțiva interlocutori din cadrul MOA OSCE/BIDDO și-au expus îngrijorarea cu referire la faptul că numărul secțiilor de votare în străinătate a fost nerezonabil de mic și nu a corespuns numărului de alegători cu domiciliul în anumite țări.

CEC este un organ permanent, compus din nouă membri, care dețin un mandat de cinci ani.⁹ Noua componentă a CEC-ului a fost desemnată în luna iunie 2016, incluzând șase noi membri. Doi membri ai CEC sunt femei, inclusiv președintele și vicepreședintele Comisiei. CEdC și BESV sunt formate pe

⁴ Alineatul 5.8 al Documentul reuniunii de la Copenhaga din 1990 a OSCE, recomandă adoptarea legislației după finalizarea procedurii publice.

⁵ A se vedea Opinia comună a OSCE/BIDDO și a Comisiei de la Veneția din 2016 pe marginea proiectului de lege cu privire la modificarea și completarea Codului electoral al Republicii Moldova.

⁶ Articolul 41.2.1 a introdus cota minimă de reprezentare de 40 procente pentru ambele sexe în lista candidaților la alegerile parlamentare și locale.

⁷ CEC a precizat anumite aspecte ce țin de colectarea și de verificarea semnăturilor de susținere, înregistrarea candidaților finanțarea campaniei, reflectarea realizată de mass-media, acreditarea observatorilor, precum și identificarea alegătorilor.

⁸ Moldova este organizată în 37 de circumscripții electorale, câte una pentru fiecare unitate administrativă. CEdC pentru Bender și Tiraspol, situate pe teritoriul controlat de autoritățile de facto din Transnistria, nu au fost stabilite.

⁹ Unul dintre membrii CEC este numit de președinte, iar restul sunt numiți de către Parlament, proporțional numărului majorității parlamentare și al opoziției.

bază temporară pentru fiecare alegeri. CEEdC sunt formate de CEC și includ 7, 9 sau 11 membri, în dependență de mărimea secției de votare, și sunt numite de instanțe de judecată, consilii locale și partide parlamentare. La rândul său, BESV sunt formate de CEEdC și includ de la 5 la 11 membri, numiți de consiliile locale și partidele parlamentare.

În ciuda neîncrederii generale în instituțiile statului, interlocutorii MOA OSCE/BIDDO și-au exprimat încrederea în imparțialitatea CEC și în organele electorale de nivel inferior.

Aspectele tehnice ale alegerilor, la toate nivelurile, au fost gestionate în mod profesionist, deși unele decizii ale CEC nu erau clare, astfel complicând în mod nejustificat anume aspecte ale procesului electoral, în special în ceea ce privește colectarea și verificarea semnăturilor pentru înregistrarea candidaților. Sesiunile CEC au fost transmise în direct și realizate într-o manieră colegială și deschisă, cu ordinea de zi publicată în prealabil, deciziile luate fiind publicate online cu promptitudine. CEC, prin intermediul propriului Centru de Formare, a implementat un program comprehensiv de instruire pentru funcționarii electorali la toate nivelurile. Observatorii MOA OSCE/BIDDO au evaluat pozitiv cursurile educative de acest tip, la care au fost prezenți. Femeile au reprezentat aproximativ 48 procente din toți membrii CEEdC, inclusiv 29 la sută din președinții acestora. La secțiile de votare observate, 81 la sută din cadrul BESV erau femei, inclusiv 78 la sută din președinții acestora.

CEC și diferite ONG-uri au desfășurat campanii de educare a alegătorilor, inclusiv pentru unele grupuri specifice ale electoratului, precum studenții, alegătorii din afara țării și persoanele cu dizabilități. Potrivit CEC, majoritatea secțiilor de votare au fost amplasate la primul etaj și multe rampe de acces au fost instalate în întreaga țară, pentru a facilita accesul la secțiile de votare a persoanelor cu dizabilități. Totuși, asociațiile persoanelor cu dizabilități au sesizat MOA OSCE/BIDDO că aceste măsuri au fost insuficiente.¹⁰

Înregistrarea persoanelor cu drept de vot

Toți cetățenii cu vârsta de peste 18 ani, atinsă până în ziua alegerilor, au dreptul de vot, cu excepția celor declarați incapabili în baza deciziei instanțelor de judecată.¹¹ Înregistrarea alegătorilor este una pasivă și este facilitată prin intermediul Registrului de Stat centralizat al Alegătorilor (RSA), introdus în 2014 și ținut de CEC.¹² RSA se bazează pe datele extrase din Registrul de stat al populației.¹³ Listele electorale au fost puse la dispoziția alegătorilor în cadrul secțiilor de votare sau pe pagina web a CEC pentru a fi verificată corectitudinea întocmirii acestora, cu 20 de zile înainte de scrutin.

Potrivit CEC, numărul alegătorilor eligibili la data de 29 octombrie a fost de 3 247 106. Din acest număr – 2 819 787 de alegători au fost incluși în listele electorale, cu excepția unui număr aproximativ de 160 000 cu domiciliul în străinătate și aproximativ 220 000 care locuiesc în Transnistria. Unii interlocutori ai MOA a OSCE/BIDDO și-au exprimat îngrijorarea cu privire la corectitudinea listelor

¹⁰ Articolul 29 al Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități (CDPD) din 2006, cere statelor „să le garanteze persoanelor cu dizabilități drepturile politice și posibilitatea de a-și realiza aceste drepturi în condiții de egalitate cu alții.”

¹¹ Aliniatul 24 al Documentului reuniunii de la Copenhaga al OSCE din 1990 prevede că „orice restricție a drepturilor și libertăților, într-o societate democratică, trebuie să se refere la unul dintre obiectivele legii aplicabile și să fie strict proporțională scopului acestei legi.” A se vedea și Articolul 29 al CDPD și hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului: *Alajos Kiss împotriva Ungariei*.

¹² Pentru a vota în străinătate, alegătorii se înregistrează activ și sunt incluși în listele electorale suplimentare în ziua alegerilor.

¹³ Întreprinderea de stat „Registru” ține Registrul de stat al populației în baza datelor de la Oficiile de stare civilă, Ministerul Afacerilor Interne, Oficiul Cadastral, Poliția de Frontieră și Ministerul Afacerilor Externe.

electorale, menționând că un anumit număr de persoane decedate rămâne a fi inclus în liste.¹⁴ Mai mult decât atât, un număr mare de cetățeni, care locuiesc peste hotare, este încă inclus în listele alegătorilor, aceștia fiind incluși pe liste cu reședința anterioară sau adresa anterioară a domiciliului. Acest lucru este în concordanță cu legislația națională, dar nu reflectă cu exactitate numărul de alegători eligibili, fizic prezenți.

Listele electorale suplimentare sunt completate de BESV în ziua alegerilor pentru includerea alegătorilor, omiși din listele electorale de bază, dar înregistrați în raza secției de votare, a alegătorilor, care utilizează certificate de drept de vot, a alegătorilor domiciliați pe teritoriul controlat de autoritățile *de facto* din Transnistria, precum și a celor aflați în centre de detenție și instituții medicale, cu condiția ca aceștia să-și demonstreze identitatea.¹⁵ Peste 105,000 de alegători, sau 3.6% din numărul total, au fost incluși în listele electorale suplimentare în ziua alegerilor.

La alegerile prezidențiale din 30 Octombrie 2016, s-a utilizat pentru a treia oară Sistemul Informațional Automatizat de Stat “Alegeri” (SIAS), un sistem electronic online proiectat în așa mod, încât numele fiecărui potențial alegător poate fi verificat la orice secție de votare din Moldova sau din străinătate, înainte de eliberarea buletinului de vot, pentru a determina dacă el sau ea a votat deja. SIAS a fost disponibil la toate secțiile de votare și a asigurat o protecție împotriva votării multiple.

În luna octombrie, CEC a decis să permită alegătorilor domiciliați în străinătate să voteze cu pașapoarte expirate. Unii interlocutori ai MOA OSCE/BIDDO și-au exprimat îngrijorarea cu referire la faptul că autoritățile nu au întreprins măsuri anticipate pentru a informa populația cu privire la opțiunea de reînnoire a documentelor, și dacă documentele expirate vor fi considerate valide pentru votare din punct de vedere juridic, cu atât mai mult cu cât CEC a emis decizii similare înainte de alegerile parlamentare din 2014 și alegerile locale din 2015.

Înregistrarea candidaților

Poate fi ales Președinte al Republicii Moldova cetățeanul cu drept de vot care are cel puțin 40 de ani împliniți, care a locuit sau locuiește permanent pe teritoriul Republicii Moldova timp de cel puțin 10 ani și posedă limba de stat.¹⁶ Cei care ispășesc o pedeapsă cu închisoarea, au un cazier criminal activ sau au fost privați de dreptul de a ocupa funcții decizionale printr-o hotărâre judecătorească definitivă, nu pot candida la funcția de președinte. Cerința de a avea o perioadă de reședință de zece ani este una restrictivă și nu corespunde angajamentelor OSCE, dar și obligațiilor și standardelor internaționale pentru alegerile democratice.¹⁷ Cerința privind atingerea vârstei de 40 de ani este considerată de către

¹⁴ Nu există mecanisme eficiente de actualizare a listelor electorale în cazul decesului alegătorului în străinătate, cu excepția cazului când certificatul de deces este prezentat autorităților. În mod similar, numele persoanelor care au decedat în Moldova până la introducerea RSA, rămân în listele electorale, cu excepția cazului când o persoană interesată prezintă certificatul de deces, în special, în scopul radierii acestora.

¹⁵ Secțiunea 1.2iv a Codului Bunelor Practici în materie electorală a Comisiei de la Veneția, prevede că “trebuie să existe o procedură administrativă – supusă controlului judiciar – sau o procedură judiciară, care să permită înregistrarea unui alegător care nu a fost înregistrat anterior; înregistrarea nu trebuie să aibă loc la secția de votare în ziua alegerilor.”

¹⁶ Legislația nu stipulează modul în care sunt evaluate (și dacă sunt evaluate în general) cunoștințele limbii de stat. În absența unor astfel de reglementări, CEC a solicitat candidaților să scrie biografiile sale în limba de stat, însă fără o evaluare ulterioară.

¹⁷ Aliniatul 15 din Comentariile generale ale ÎCONUR Nr 25 la articolul 25 al Convenției internaționale cu privire la Drepturile Civile și Politice stipulează că „orice restricții privind dreptul de a candida la alegeri, cum ar fi vârsta minimă, trebuie să fie justificabile pe bază de criterii obiective și rezonabile. Persoanele care, în mod obișnuit, ar fi eligibile pentru a candida la alegeri, nu trebuie să fie excluse în baza cerințelor nerezonabile sau discriminatorii, cum ar fi educația, reședința sau originea, sau din motiv de afiliere politică”. A se vedea, de asemenea, aliniatul 24 al Documentului OSCE din 1990 de la Copenhaga.

unii interlocutori ai MOA OSCE/BIDDO ca fiind o restricție motivată politic, care, în contextul curent, urmărește scopul excluderii anumitor potențiali candidați.¹⁸

Candidații pot să participe la alegeri în mod independent sau în calitate de candidați nominalizați de un partid politic sau bloc. Pentru a fi înregistrați de Comisia Electorală Centrală, toți candidații la funcția de Președinte al Republicii Moldova sunt obligați, în primul rând, să stabilească un grup de inițiativă și să depună listele cu semnăturile a cel puțin 15 000 alegători în susținerea lor, acumulate în cel puțin 18 unități administrativ-teritoriale din cele 35 unități de nivelul doi din Republica Moldova, cu cel puțin 600 de semnături acumulate din orice unitate administrativă. Unii interlocutori ai MOA a OSCE/BIDDO au declarat că aceste cerințe sunt o povară pentru candidații independenți.

În ciuda recomandărilor anterioare ale OSCE/BIDDO și Comisiei de la Veneția, dar și contrar bunelor practici, alegătorii pot susține doar un singur candidat.¹⁹ Cu toate acestea, în conformitate cu regulamentul său, CEC a considerat prima semnătură depusă a alegătorului ca fiind valabilă, chiar și atunci, când el sau ea a semnat în sprijinul mai multor candidați.²⁰ Acest lucru, precum și lipsa de timp suficient necesar pentru a verifica semnăturile, depuse aproape de termenul limită, a condus spre o verificare inconsecventă a semnăturilor.²¹ Cerința pentru primari de a autentifica semnăturile de susținere s-a dovedit a fi problematică, din motivul afilierei politice percepute a unor candidați și al abuzului potențial al resurselor administrative.²²

Din 24 de grupuri de inițiativă înregistrate de CEC, 10 au reprezentat partidele politice și 14 au reprezentat candidații independenți. Opt grupuri de inițiativă nu au prezentat semnăturile necesare și înregistrarea altor patru candidați a fost respinsă în baza verificării semnăturilor prezentate. Listele cu semnături ale opt candidați au fost depuse în ultima zi de înregistrare a candidaților la funcția de președinte. În conformitate cu legislația în vigoare, CEC a verificat semnăturile de susținere până pe data de 6 octombrie, după ce a fost dat startul oficial al campaniei electorale, contrar bunelor practici

¹⁸ Vârsta minimă a fost ridicată de la 35 la 40 de ani printr-o lege adoptată în anul 2000, care a modificat Constituția pentru a introduce alegerile președințiale indirecte. Aceasta a fost unica prevedere care nu a fost respinsă prin decizia Curții Constituționale din 4 martie. Opinia comună a Comisiei de la Veneția și OSCE/BIDDO este că "cerința de vârstă de 40 de ani pentru a candida la funcția de președinție, deși nu fără precedent în alte țări, poate fi considerată înaltă."

¹⁹ Aliniatul 77 din Ghidul OSCE/BIDDO și a Comisiei de la Veneția din 2010 cu privire la Regulamentul partidelor politice, stipulează ca „în scopul consolidării pluralismului și libertății de asociere, legislația nu trebuie să limiteze cetățenii să depună semnătura în susținerea doar a unui singur partid”.

²⁰ Secțiunea 1.1.3 a Codului Bunelor Practici în materie electorală al Comisiei de la Veneția din 2002, recomandă ca „verificarea semnăturilor să fie reglementată de reguli clare. Procesul de verificare trebuie, în principiu, să acopere toate semnăturile; cu toate acestea, odată ce s-a stabilit, dincolo de orice îndoială, că numărul necesar de semnături a fost colectat, semnăturile rămase nu mai necesită verificare”.

²¹ Potrivit CEC, nu s-au efectuat verificările cu referire la dublarea semnăturilor pentru toate persoanele nominalizate. De asemenea, nu s-au verificat semnăturile, cu referire la dublarea lor, pentru dl Lupu, odată ce el fost primul care a prezentat listele. CEC a acceptat listele cu semnături ale dlui Lupu sâmbăta, 3 septembrie, în contradicție cu propria sa decizie din 23 august, care prevedea excluderea sâmbetelor și duminicilor din programul de acceptare a documentelor de subscripție. Unii interlocutori ai MOA OSCE/BIDDO au considerat că prin această acțiune CEC a favorizat candidatul menționat.

²² Decizia vreunui primar de a nu autentifica semnăturile, poate fi atacată în instanța de judecată. În unul dintre cazuri, Curtea de Apel Bălți a considerat că refuzul primarului municipiului Bălți de a certifica semnăturile în favoarea domnului Mihăeș, a fost nefondat. Un alt candidat potențial, dna Pavlicenco, a contestat decizia CEC de a nu înregistra candidatura sa, invocând obstrucționarea extinsă din partea autorităților locale în timpul colectării semnăturilor. Reprezentanții dlui Lupu și dlui Ghilețchi, de asemenea, au raportat la MOA OSCE/BIDDO că s-au confruntat cu obstacole administrative în timpul autentificării semnăturilor lor. Interlocutorii MOA OSCE/BIDDO, inclusiv majoritatea candidaților, au enunțat acuzații, pretinse de alegători (inclusiv de funcționarii publici), că ar fi fost forțați să semneze pentru dl Lupu.

electorale.²³ CEC inițial a înregistrat 12 candidați, inclusiv cinci femei.²⁴ Mai târziu doi candidați și-au retras candidaturile.²⁵

Codul electoral prevede că candidatul poate fi radiat pentru utilizarea mijloacelor financiare nedeclarate sau obținute din străinătate, depășirea cheltuielilor peste plafonul mijloacelor din fondul electoral, sau implicarea cetățenilor străini în campania electorală. În baza evaluării anterioare a OSCE/BIDDO, interdicția asupra implicării cetățenilor străini în campania electorală este o restricție disproporționată, ce restricționează libertatea de exprimare. Pe parcursul campaniei electorale a fost anulată decizia de înregistrare a unui candidat, pe motivul încălcării cerințelor de finanțare a campaniei, acest fapt fiind relatat pe larg ca un caz de cumpărare a voturilor.²⁶ Alte două cazuri, examinate de către CEC, au fost legate de presupusa implicare a cetățenilor străini în campanie. În unul dintre cazuri contestația a fost respinsă, fiind considerată nefondată, iar în celălalt caz CEC a emis un avertisment în adresa candidatului.²⁷ Legea nu prevede niciun fel de sancțiuni intermediare pentru aceste încălcări, ceea ce este în contradicție cu principiul proporționalității. Radierea unui concurent trebuie să reprezinte doar o sancțiune de ultimă instanță, după încălcări grave sau repetate ale legii.²⁸ Ca rezultat al retragerilor și radierilor, 9 candidați au rămas în cursă.²⁹

Termenele-limită neconsecvente, stabilite de lege, aplicarea selectivă a regulilor în timpul colectării și verificării semnăturilor și sancțiunile disproporționate pentru încălcările comise în timpul campaniei, au îngreunat dreptul de a candida la alegeri în mod egal, contrar paragrafului 7.6 din Documentul OSCE 1990 din de la Copenhaga și standardelor Consiliului Europei.³⁰

Campania electorală

Codul electoral prevede oportunități echitabile și egale pentru concurenți pe parcursul campaniei. Urmare a amendamentelor legislative din anul 2016, care aveau scopul de a adresa recomandările anterioare ale OSCE/BIDDO de a asigura oportunități egale în timpul campaniei, perioada oficială a campaniei începe nu mai devreme de 30 de zile și se termină cu 24 de ore înainte de ziua alegerilor.³¹ În conformitate cu legea, înregistrarea candidaților este posibilă și după anunțarea începutului oficial al campaniei, în timp ce desfășurarea agitației electorale este permisă numai după înregistrarea individuală. Acest lucru a condus la faptul, că patru candidați au avut mai puțin timp la dispoziție, față de ceilalți opt, pentru a-și desfășura activitățile de campanie, fapt ce a afectat în mod negativ egalitatea

²³ Secțiunea I.1.3.v. a Codului Bunelor Practici în materie electorală a Comisiei de la Veneția recomandă că „validarea semnăturilor trebuie să fie finalizată până la începerea campaniei electorale.”

²⁴ Dumitru Ciubașenco, Igor Dodon, Valeriu Ghilețchi, Mihai Ghimpu, Ana Guțu, Maia Laguta, Iurie Leancă, Marian Lupu, Andrei Năstase, Inna Popenco, Silvia Radu și Maia Sandu.

²⁵ Dl Lupu și dl Năstase.

²⁶ Dnei Popenco i-a fost anulată înregistrarea pentru nedeclararea costului cardurilor de la „magazinele sociale” în mărime de 25,044 mii lei (1 euro valorează aproximativ 22 lei moldovenești). Cu toate că Codul Penal prevede răspundere penală pentru cumpărarea voturilor în timpul alegerilor locale, parlamentare și referendumuri, acesta nu incriminează cumpărarea voturilor în timpul alegerilor prezidențiale.

²⁷ Plângerea împotriva dlui Năstase nu a fost admisă. Plângerea împotriva dnei Sandu a avut drept rezultat aplicarea unei avertizări.

²⁸ Alineatul 24 al Documentului reuniunii de la Copenhaga al OSCE din 1990 prevede că restricțiile drepturilor și libertăților trebuie „să se fie strict proporționale scopului acestei legi.” A se vedea și alineatele 224-228 a Ghidului OSCE/BIDDO și al Comisei de la Veneția privind Regulamentul cu privire la Partidele Politice din 2010.

²⁹ Consiliile electorale de circumscripție au fost instruite să aplice, după tipărirea buletinelor, în dreptul numelui candidatului, care s-a retras din cursă, mențiunea “Retras”.

³⁰ Alineatul 7.6 cere Statelor participante să asigure posibilitatea concurenților de a “[...] concura unii cu ceilalți în baza tratamentului egal în fața legii și de către autorități.”

³¹ CEC a invitat toți candidații să semneze un Cod de conduită pentru alegeri și să respecte regulile campaniei electorale. Codul a fost semnat doar de doi candidați dl Leancă și dl Lupu.

oportunităților în cadrul campaniei, venind în contradicție cu alin 7.6 din Documentul de la Copenhaga al OSCE din 1990 și standardele Consiliului Europei.³²

Libertățile fundamentale de exprimare, întrunire și asociere au fost, generalmente, respectate pe durata desfășurării campaniei electorale. Campania a fost competitivă, cu mesaje axate, preponderent, pe probleme sociale, economice și geopolitice. În spațiul mediatic au fost observate cazuri de stereotipuri și limbaj sexist împotriva unuia dintre candidați. Majoritatea candidaților și-au desfășurat activitățile de agitație electorală prin contact direct cu alegătorii, ședințe și întruniri la scară mică, afișe, panouri și pliante, mass-media, precum și prin utilizarea intensă a rețelelor de media sociale.³³ În timp ce televiziunea este principala sursă de informare politică, în conformitate cu rezultatele de monitorizare ale MOA OSCE/BIDDO, doar șase candidați au utilizat spoturi publicitare contra plată.³⁴

Codul electoral prevede o interdicție generală asupra abuzului resurselor administrative fără detalii suplimentare.³⁵ Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public interzice funcționarilor să desfășoare agitația în timpul deținerii funcției oficiale.³⁶ MOA a OSCE/BIDDO a observat în mod direct cazuri de abuz a resurselor administrative, inclusiv presiunea exercitată asupra angajaților statului și a altor alegători, pe parcursul perioadei de colectare a semnăturilor și desfășurării campaniei electorale.³⁷ Mulți interlocutori ai MOA a OSCE/BIDDO, inclusiv candidații și societatea civilă, au raportat astfel de cazuri de abuz.³⁸ Acest lucru a estompat separarea dintre stat și partidele politice, fiind și în contradicție cu alin. 5.4 din Documentul OSCE de la Copenhaga din 1990, care prevede "o separare clară între Stat și partidele politice".

Cu șase zile înainte de data scrutinului, o instanță de fond din Chișinău a admis cererea procurorului pentru emiterea unui mandat de arest pentru 30 de zile, emis împotriva liderului unui partid politic, suspectat că ar fi avut conexiuni cu preținsele infracțiuni din anul 2011.³⁹ Momentul anunțului, precum și reținerea altor persoane apropiate aleșilor locali ai aceluiași partid la scurt timp înainte de alegeri, au ridicat întrebări cu privire la faptul dacă aceste acțiuni ar fi fost motivate politic.

³² A se vedea și Secțiunea I.2.3.a) a Codului Bunelor Practici în materie electorală a Comisiei de la Veneția care recomandă ca „egalitatea oportunităților trebuie să fie garantată atât partidelor, cât și candidaților.”

³³ MOA OSCE/BIDDO a monitorizat 21 de adunări și întruniri cu alegătorii.

³⁴ Conform monitorizării mass-media, efectuate de MOA OSCE/BIDDO, dl Lupu a utilizat 33 procente din totalul timpului de emisie contra plată în decursul perioadei de monitorizare, dl Ciubașenco și dl Dodon au utilizat 17 și 18 procente respectiv, dl Ghimpu, dl Leancă și dna Radu au utilizat câte 10 procente fiecare. Ceilalți cinci candidați, inclusiv dna Sandu, nu au utilizat timpul de emisie contra plată.

³⁵ Legea nu prevede sancțiuni împotriva abuzurilor în timpul colectării semnăturilor.

³⁶ Interzicerea de a face agitație electorală se referă *inter alia* la miniștri. La data de 17 octombrie, postul de televiziune Publica TV a difuzat că Ministrul agriculturii Dl Grama, în timpul vizitei sale la Cahul, i-a îndemnat pe lucrătorii fabricii să voteze pentru dl Lupu.

³⁷ MOA OSCE/ BIDDO a observat, în localitățile din raionul Edineț, implicarea directă a primăriilor în distribuirea materialelor aferente campaniei electorale în susținerea dlui Lupu (în Bleșteni, Dondușeni, Terebna, Trinka), precum și activități de agitație electorală în favoarea dlui Lupu (în Zăbricani) și dlui Dodon (în Alexeevka), în timpul evenimentelor publice organizate de autoritățile locale. Nici unul dintre candidați nu a fost prezent acolo.

³⁸ MOA OSCE/BIDDO a primit rapoarte cu privire la mai multe cazuri, la Bălți și Glodeni, unde profesorii li s-a spus să participe la reuniuni pe aspecte legate de educație, care s-au dovedit a fi întâlniri pentru agitație în favoarea domnului Lupu. În alte cazuri, OSCE / BIDDO a primit rapoarte privind pretinsa presiune exercitată de către primarul local, asupra angajaților companiei Gagauz Gaz și a oficiului poștal din Comrat pentru a-i face să fie prezenți la adunările PDM. MOA a OSCE/ BIDDO a primit rapoarte cu privire la cazuri de utilizare a automobilelor și a altor resurse administrative în timpul colectării semnăturilor și a activităților de campanie electorală de către primarii afiliați PDM din satele din jurul orașului Bălți, Căușeni, Fălești, Glodeni, Rîșcani și Talmază. În Căinari reprezentantul PPEM a informat MOA a OSCE/ BIDDO că primarul local le-a ajutat să organizeze întâlnirea lor pentru campania electorală.

³⁹ Dl Usatîi, primarul orașului Bălți și lider al "Partidului nostru", care l-a desemnat pe dl Ciubașenco, și al cărui partid a fost radiat din cursă cu puțin timp înainte de alegerile parlamentare din anul 2014 pentru încălcări legate de finanțarea campaniei.

Cel puțin doi candidați și unii dintre interlocutorii MOA a OSCE/ODIHR au făcut afirmații în timpul campaniei, că ar putea exista fraude sau abuzuri pe scară largă, inclusiv cumpărarea voturilor și "votarea de tip carusel". Un singur partid politic a militat pentru boicotarea alegerilor pe motiv că nu recunoaște legalitatea deciziei Curții Constituționale din 4 martie cu privire la mandatarea alegerilor. Una dintre candidați și partidul său au solicitat boicotarea alegerilor după ce a fost radiată, susținând că radierea ei a fost dovada unui proces electoral manipulat.

Finanțarea campaniei

Amendamente substanțiale juridice de reglementare a finanțării partidelor politice și a campaniilor electorale au fost introduse în anul 2015, abordând unele dintre recomandările anterioare ale OSCE/ODIHR, ale Comisiei de la Veneția și Grupului Statelor Consiliului Europei împotriva Corupției. Aceste amendamente au inclus cerințe de raportare mai cuprinzătoare și au stipulat criterii pentru limitele de cheltuieli. Modificările la Codul Electoral din 2016 au reglementat finanțarea activităților grupurilor de inițiativă în timpul colectării semnăturilor. Totuși, anumite recomandări anterioare ale OSCE/ODIHR și ale Comisiei de la Veneția au rămas neabordate, inclusiv necesitatea consolidării supravegherii finanțării campaniilor.

Activitățile grupurilor de inițiativă și cele de agitație electorală sunt finanțate din fondurile proprii ale concurenților și din donații.⁴⁰ Nu există subvenții publice directe pentru campanii *per se*, însă concurenții pot beneficia de împrumuturi fără dobândă de la stat, care ulterior pot fi casate, în cazul în care un candidat acumulează un anumit număr de voturi.⁴¹ CEC a stabilit suma maximă de 30 000 lei pentru împrumutul primit de către candidați. Ministerul Finanțelor nu a reușit să adopte regulamentele necesare privind obținerea și rambursarea creditelor.

În pofida recomandării anterioare a OSCE/ODIHR și a Comisiei de la Veneția, donațiile din sursele de venit din străinătate rămân interzise.⁴² O persoană fizică poate dona până la 1,010,000 lei, iar persoana juridică poate dona 2 020 000 lei. La data de 13 septembrie, doar cu 17 zile înainte de începerea campaniei, CEC a stabilit limitele de cheltuieli pentru grupurile de inițiativă și candidați, acestea constituind respectiv 576 250 și 65 797 538 lei.

Toate cheltuielile în timpul colectării semnăturilor și a campaniei electorale trebuie să fie efectuate prin intermediul conturilor bancare, deschise în mod separat pentru grupurile de inițiativă și candidați. Nouă grupuri de inițiativă au declarat că nu au suportat nici un fel de cheltuieli, cauzând, astfel, îngrijorări cu privire la transparență financiară a activităților de colectare a semnăturilor. Totuși, legea nu prevede sancțiuni detaliate pentru încălcarea regulilor de finanțare de către grupurile de inițiativă. CEC este responsabilă pentru supravegherea finanțării campaniei electorale. Ea primește de la concurenții electorali și publică, de două ori pe săptămână, rapoartele financiare prin intermediul paginii web, și este chemată să verifice corectitudinea și conformitatea acestora cu legea. Potrivit CEC, ea (Comisia) operează cu resurse umane limitate pentru a putea monitoriza în mod eficient finanțarea campaniilor și, generalmente, desfășoară anchete numai ca răspuns la plângeri.

⁴⁰ Finanțarea din surse din afara țării, cele de stat, publice, din surse anonime, precum și cele oferite de la organizații non-profit și de caritate este interzisă.

⁴¹ În conformitate cu articolul 37.3 al Codului electoral, creditele primite de la stat se sting completamente sau parțial de către stat, în funcție de numărul total de voturi, cu condiția că concurentul a obținut peste trei la suta din voturile exprimate.

⁴² La 16 septembrie, candidatul Maia Sandu a contestat constituționalitatea acestei interdicții în Judecătoria sectorului Buiucani din Chișinău. Instanța a transmis cauza Curții Constituționale care, la 26 septembrie, a declarat reclamația inadmisibilă pe motive procedurale.

Rapoartele financiare au fost depuse la CEC de către toți concurenții la data de 14 și 28 octombrie. Astfel, după cum este prevăzut de lege, CEC a publicat informațiile privind venitul total și cheltuielile candidaților pe site-ul său, asigurând transparență.⁴³ CEC a emis o avertizare în adresa a doi candidați pentru prezentarea rapoartelor eronate. Unul dintre candidați a fost radiat pentru utilizarea fondurilor nedeclarate (Vezi *Înregistrarea candidaților*).

Mass-media

Constituția garantează libertatea de exprimare. Legislația privind mass-media asigură o bază solidă pentru activitatea jurnaliștilor, atâta timp cât este implementată cu bună-credință. Legile cu privire la defăimare, accesul la informație și pluralismul posturilor TV și Radio, respectă, în mare măsură, standardele internaționale și cele mai bune practici. Interlocutorii media ai MOA din cadrul OSCE/BIDDO au raportat beneficii obținute urmare a decriminalizării defăimării și asigurării dreptului de acces la informație.⁴⁴

Peisajul mass-media este caracterizat printr-un număr mare de instituții mediatice, care operează pe piața limitată a publicității, în care majoritatea depind de subvențiile și veniturile provenite din publicitatea politică și cea din sectorul de afaceri. Principalele posturi de televiziune sunt deținute de grupuri politice și de afaceri și sunt puternic asociate cu partidele politice. Concentrarea controlului diminuează și mai mult pluralismul politic în televiziune, care rămâne principala sursă de informare.⁴⁵ Jurnaliștii sunt expuși presiunilor din partea proprietarilor de media și reflectarea realizată de televiziunea comercială este părtinitoare din punct de vedere politic. Puținele instituții media, considerate a fi independente, se luptă pentru a supraviețui. Astfel jurnaliștii dispun de alternative limitate de practicare a unui jurnalism de investigație de calitate. Nu există nici o ingerință în libertatea Internetului, iar sursele de știri online contribuie în mod sporit la mai mult pluralism și jurnalism de investigație în sfera mediatică.

Codul audiovizualului obligă radiodifuzorii publici și comerciali să asigure o reflectare politică echilibrată, imparțială și obiectivă între și în timpul campaniilor electorale, în scopul asigurării pluralismului politic. Organismul de reglementare a posturilor de televiziune și radio este Consiliul Coordonator al Audiovizualului (CCA) care activează *ex officio (din oficiu)*, în baza propriei sale monitorizări a mass-media și în baza reclamațiilor primite. Cu toate acestea, CCA efectuează monitorizarea cantitativă și calitativă a reflectării campaniei numai în cadrul buletinelor de știri din orele de maximă audiență și nu monitorizează în mod regulat reflectarea domeniului politic între campaniile electorale. CCA a informat MOA OSCE / BIDDO că lipsa de mijloace a fost motivul monitorizării limitate.

La 6 septembrie, CEC, în consultare cu CCA, a aprobat "Regulamentul privind aplicarea în practică a unei reflectări echitabile, echilibrate și imparțiale " pentru difuzare. Regulamentul dat a obligat radiodifuzorii publici și comerciali cu acoperire națională să organizeze dezbateri cu candidații

⁴³ Conform rapoartelor, d-nul Lupu a cheltuit aproximativ 24 milioane de lei în scopuri electorale, d-nul Dodon - aproximativ 6,4 milioane de lei, și d-na Sandu - aproximativ 543,000 de lei. Alți candidați au cheltuit cumulativ aproximativ 25 milioane de lei.

⁴⁴ Jurnaliștii de investigație au raportat la MOA a OSCE / BIDDO că funcționarii publici uneori au solicitat să fie oprită raportarea care-i viza, și au înaintat acțiuni civile invocând defăimare. În timp ce unii au perceput acest lucru ca hărțuire, avocații mass-media au declarat că în ultimii trei ani nu au fost dispuse despăgubiri semnificative în adresa reclamanților.

⁴⁵ Patru din cinci posturi de televiziune cu acoperire națională Canal 2, Canal 3, Prime TV și Publika TV sunt înregistrate cu denumirea General Media Group, deținută de Vladimir Plahotniuc. Acesta este Prim-vicepreședintele PDM, "Coordonator executiv" al coaliției de guvernare și unul dintre cele mai proeminente persoane de afaceri din Republica Moldova.

electorali sau reprezentanții acestora, la propria lor discreție editorială.⁴⁶ În conformitate cu regulile stipulate, fiecare concurent a beneficiat în total de cinci minute, timp de emisie gratuit la posturile TV comerciale și zece minute - la posturile radio comerciale cu acoperire națională. Radiodifuzorul public *Teleradio Moldova* trebuia să acorde zilnic un minut de antenă gratuit concurenților. Doar radiodifuzorul public a respectat obligațiunea de a asigura timp de emisie fără plată. Regulamentul nu definește ce reprezintă o acoperire echitabilă, echilibrată și imparțială, lăsând aceasta la discreția CCA.

La 17 octombrie, 18 zile de la începutul campaniei electorale, CCA a publicat primul său raport de monitorizare și a emis avertizări publice în adresa a șase posturi de televiziune pentru încălcarea cerințelor de imparțialitate⁴⁷. La 28 octombrie, în ultima zi a campaniei electorale, CCA a aplicat amenzi pentru 7 posturi TV în suma maxim posibilă de 5 400 MDL, pentru încălcări repetate ale cerințelor de imparțialitate. În loc de corectarea imediată a încălcărilor, radiodifuzorilor li se oferă posibilitatea de a-și exprima punctul de vedere, de a contesta și solicita suspendarea deciziei CCA în instanța de judecată. Codul Electoral nu stipulează în mod explicit termenii prescurtați pentru adjudecarea cazurilor, lăsând 30 de zile pentru examinarea recursului. Chiar dacă Curtea Supremă de Justiție a stabilit la 26 septembrie un termen de cinci zile pentru contestarea deciziilor CCA. CCA și interlocutorii din societatea civilă nu cunoșteau despre această prevedere. În timp ce CCA a dezvoltat reflectarea părtinitoare a concurenților de către mai multe posturi comerciale monitorizate, până la sfârșitul campaniei electorale nu a fost aplicată nicio amendă.

MOA OSCE/BIDDO a efectuat monitorizarea cantitativă și calitativă în orele de maximă audiență a șapte posturi de televiziune, trei instituții media online și două ziare.⁴⁸ Rezultatele monitorizării au scos în evidență că primul canal al Serviciului Public de Radiodifuziune *Moldova 1* a asigurat o reflectare în mare parte echilibrată în cadrul buletinelor de știri (Igor Dodon – 22%, Marian Lupu – 15%, Maia Sandu – 32%). Fiecare dintre ceilalți candidați a primit mai puțin timp de 8% din timpul acordat știrilor. Totuși, patru dintre cele șase posturi TV comerciale monitorizate au mediatizat în mod evident părtinitor concurenții. *Prime* și *Publika TV* l-au favorizat pe Marian Lupu, oferindu-i 49% și respectiv 53% din timpul buletinelor de știri, iar Igor Dodon a beneficiat de 19% și respectiv 14%. Din spațiul știrilor, Maiei Sandu i-au fost acordate 20% la *Prime* și 21% la *Publika TV*, informația difuzată având o tonalitate, în mare parte, negativă. *Jurnal TV* a oferit Maiei Sandu 58% din timpul acordat știrilor, în timp ce Igor Dodon și Marian Lupu au primit doar 12% și respectiv 15%. La *NTV Moldova* Igor Dodon a beneficiat de 48% din spațiul alocat știrilor, iar Marian Lupu de 8%. Maia Sandu a primit 35%, dintre care 76% au avut o tonalitate negativă. *Pro TV* și *TV7*, cu o acoperire regională limitată, au oferit 20% și respectiv 7% pentru Igor Dodon; 11% și 14% pentru Marian Lupu, iar Maia Sandu a primit 37% și 41%.

În timpul campaniei, alegătorii au avut acces la informații cu privire la alternativele politice prin intermediul diferitelor surse, inclusiv diferite posturi de televiziune cu acoperire regională limitată și portaluri online de știri. Cu toate acestea, principalele posturi TV comerciale nu au respectat cerința de a fi imparțiali în reflectarea concurenților electorali. Mai mult decât atât, CCA nu a reușit să impună

⁴⁶ *Prime* și *Publika TV* nu au organizat dezbateri electorale, în timp ce *Jurnal TV*, *Pro TV* și *TV7* au organizat dezbateri electorale.

⁴⁷ Codul Audiovizualului obligă CCA să avertizeze posturile de TV și radio, acordându-le astfel o "perioadă pentru reabilitare", înainte ca să poată fi impuse sancțiuni suplimentare. Cu toate acestea, legea nu stabilește un termen limită între avertizare și aplicarea sancțiunilor. Un avertisment intră în vigoare numai după ce radiodifuzorul a fost informat în mod oficial.

⁴⁸ Posturile TV includ după cum urmează: *Moldova 1* (public) și postul comercial *Jurnal TV*, *NTV Moldova*, *Prime TV*, *Pro TV*, *Publika TV* și *TV 7*. Instituțiile media online, care au fost monitorizate, sunt după cum urmează: <https://point.md/ru/>, <http://unimedia.info/> și <http://www.zdg.md/>. Ziarele monitorizate au fost: *Komsomolskaza Pravda* și *Timpul*.

executarea obligației de reflectare echitabilă, echilibrată și imparțială a campaniei, lucru care a compromis condițiile egale pentru concurenți.

Reclamații și contestații

Procesul de depunere a reclamațiilor și contestațiilor este reglementat de Codul electoral și hotărârile CEC, precum și de Codul de procedură civilă și Legea contenciosului administrativ. Legea conține neclarități privind contestarea rezultatelor primei runde de alegeri, în cazul în care există o a doua rundă. Alegătorii și concurenții se pot plânge cu privire la anumite acțiuni, inacțiuni și decizii ale autorităților de administrare a alegerilor, altor concurenți și mass-media.⁴⁹ În timp ce plângerile cu referire la ziua alegerilor și cele ce vizează dreptul de vot pot fi înaintate direct în instanțele de judecată, alte plângeri trebuie să fie examinate inițial de o autoritate de administrare a alegerilor de un nivel mai înalt. Hotărârile CEC pot fi atacate în Curtea de Apel Chișinău, ale cărei decizii sunt contestate în ultimă instanță în Curtea Supremă.

Reclamațiile și contestațiile au fost, generalmente, gestionate de către CEC și instanțele de judecată în mod deschis și transparent și în termenele stabilite de lege. Cu toate acestea, diferiți interlocutori ai MOA OSCE/ODIHR și-au exprimat lipsa de încredere în administrația electorală, precum și în sistemul judiciar, responsabil de examinarea imparțială a plângerilor. CEC a primit 34 de reclamații, preponderent legate de încălcarea regulamentelor privind agitația electorală și finanțarea campaniei. CEC a respins majoritatea plângerilor, considerându-le nefondate, sau le-a transmis poliției sau instanțelor de judecată.⁵⁰ Interpretarea inconsecventă a legii în timpul examinării plângerilor și contestațiilor cu privire la radierea celor doi candidați, a fost percepută ca una motivată politic și a provocat îngrijorare în legătură cu lipsa de recurs efectiv, contrar aliniatului 5.10 al Documentului OSCE de la Copenhaga din 1990 și standardele Consiliului Europei.

Curtea de Apel Chișinău a primit în jur de 30 recursuri împotriva deciziilor CEC, inclusiv cu privire la două refuzuri de a înregistra candidații, lipsa de transparență în procesul de înregistrare a candidaților și eșecul de a furniza informații publice. Majoritatea plângerilor au fost respinse pe motiv că erau nefondate.⁵¹ Majoritatea deciziilor instanței au fost confirmate de Curtea Supremă în cadrul recursului.

Participarea minorităților naționale

Conform rezultatelor recensământului din anul 2004, moldovenii și românii constituie 78 la suta din populație, ucrainenii - 8.4. procente, rușii – 5.9 la sută, găgăuzii – 4.4 la sută, bulgarii - 1.9 la sută, și celelalte minorități constituie mai puțin de 1 procent.⁵² Materialele de educație electorală, precum și materialele de agitație electorală ale majorității candidaților au fost disponibile atât în limba de stat, cât și în limba rusă. Deși au fost permise, alte limbi vorbite de minorități au fost practic absente în cadrul activităților de educație electorală și campanie electorală. Aproximativ 24 la sută din toate buletinele de vot au fost tipărite în limba rusă și distribuite BESV în funcție de solicitările lor. Nici unul dintre interlocutorii MOA OSCE/BIDDO nu a exprimat îngrijorarea cu privire la participarea

⁴⁹ În conformitate cu prevederile Codului electoral, concurenții nu sunt eligibili să depună plângeri anterior înregistrării lor.

⁵⁰ În conformitate cu prevederile Codului electoral, o plângere trebuie să fie transmisă autorității competente în cazul în care organul electoral determină o lipsă de competență pentru examinarea acesteia. În cinci cazuri, preponderent legate de încălcările aferente campaniei electorale, CEC a transmis plângerile la poliție, fără să ia vre-o decizie pe fondul lor.

⁵¹ Într-un caz instanța a decis în favoarea unui alegător, enunțând faptul că CEC nu a furnizat informații publice.

⁵² Datele Recensământului populației din anul 2004 nu au inclus datele din Transnistria. Rezultatele recensământului din anul 2014 nu au fost încă publicate.

minorităților naționale. Problemele de limbă sau de identitate nu au ocupat un loc important în campania electorală.

Observatorii naționali și internaționali

Codul electoral prevede observarea alegerilor de către cetățeni și organizații internaționale, precum și de către reprezentanții candidaților. Observatorii acreditați au dreptul să facă observări cu referire la toate etapele alegerilor și nu au fost exprimate îngrijorări cu privire la capacitatea lor de a funcționa în mod liber. CEC a acreditat peste 3700 de observatori naționali și internaționali. Una dintre cele mai active organizații ale societății civile, Promo-LEX, a desfășurat observări pe termen lung și a publicat rapoartele sale preliminare.

Ziua alegerilor

Procedurile din ziua alegerilor au fost desfășurate, în mare măsură, de o manieră bine organizată și calmă. În aproape majoritatea secțiilor de votare și CedC observate, observatorii candidaților, precum și cei ai cetățenilor au fost prezenți și capabili de a face observări fără restricții pe parcursul tuturor etapelor de votare, calculare și totalizare. Niciun proces de votare nu a fost organizat pe teritoriul controlat de autoritățile *de facto* ale Transnistriei.

Deschiderea secțiilor de votare a fost evaluată pozitiv în 95 procente din observări, procedurile de bază fiind respectate. Observatorii internaționali au raportat unele cazuri de iregularități procedurale minore, cum ar fi neincluderea numărului sigiliului de pe urna de vot și absența tuturor semnăturilor membrilor BESV pe formularul de control la deschiderea secției de votare. Votarea a fost evaluată pozitiv de către 99 la sută din observatori, personalul în cadrul secțiilor de votare demonstrând o bună cunoaștere a procedurilor. SAISE a funcționat efectiv în aproape toate secțiile de votare observate, cu toate că au fost înregistrate 12 cazuri cu probleme de conectare la internet sau funcționare a software-ului. Nu a fost asigurat un acces independent pentru persoanele cu dizabilități în 65 procente din secțiile observate, în timp ce în 27 procente din secțiile de votare observate, amenajarea nu era adecvată pentru astfel de alegători. În 4 procente din secțiile de votare observate urnele de vot nu au fost sigilate adecvat și în cazul a 2 procente din secțiile de votare, amenajarea acestora nu garanta votul secret. La 8 procente din secțiile de votare observate, unor alegători li-a fost refuzat dreptul de a vota din motiv că ei nu au fost incluși în listele alegătorilor și în cazul a 10 procente, alegătorilor nu li s-a permis să voteze din motivul lipsei buletinului de identitate valabil. Acest fapt indică necesitatea de a perfecționa în continuare procedurile de înregistrare a alegătorilor. În 4 procente din secțiile de votare observate au fost raportate cazuri de aglomerație.

Evaluarea procesului de numărare a voturilor a fost mai puțin pozitivă și 8 procente din calculele observate au fost evaluate negativ, preponderent datorită neregularităților procedurale. Acestea au inclus membrii BESV, care nu au calculat buletinele de vot neutilizate și semnăturile din listele alegătorilor în 7 procente din cazurile observate. BESV s-au confruntat cu dificultăți în reconcilierea rezultatelor votării în 21 procente din cazurile observate, și au fost înregistrate cazuri de modificări în datele introduse în listele de votare și rezultatul proceselor verbale în 6 procente din calculările observate. Rezultatele proceselor verbale au fost semnate din timp de către membrii BESV în 22 procente din cazurile observate. În 3 procente din secțiile de votare observate, au participat la calcularea voturilor persoane neautorizate. A fost pozitiv faptul, că reprezentanții candidaților și observatorii au primit o copie a proceselor verbale cu rezultatele, totuși aceste procese verbale au fost afișate pentru controlul publicului doar în mai mult de jumătate din calculările observate. Adicional, BESV au raportat direct rezultatele preliminare la CEC în mod electronic, ceea ce a asigurat un nivel important de transparență.

Procesul de totalizare a fost unul prompt și transparent. Totuși, acesta a fost evaluat negativ în 6 din 35 CE dC observate, în mare măsură datorită spațiilor neadecvate pentru primirea materialelor electorale și totalizarea rezultatelor. În unul din patru CE dC observate, procedurile nu au fost bine organizate. În rezultat au fost observate și raportate tensiuni și agitație în 7 cazuri care, în anumite momente, au avut impact asupra transparenței generale a procesului.

CEC a prezentat în mod regulat informația cu privire la numărul alegătorilor prezenți la votare, segregată pe categorie de vârstă și gen, precum și la participarea în alegeri peste hotarele țării. Prezența preliminară a alegătorilor a fost raportată la 49 procente, această cifră trecând pragul necesar pentru ca alegerile să fie considerate valabile. CEC a început afișarea rezultatelor preliminare, în baza raportărilor BESV, aproximativ la mijlocul nopții, astfel contribuind la transparența procesului.

INFORMAȚII PRIVIND MISIUNEA ȘI MULȚUMIRI

Chișinău, 31 octombrie 2016 - Această Declarație privind constatările și concluziile preliminare este rezultatul unui efort comun, care implică Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (OSCE/BIDDO), Adunarea Parlamentară a OSCE (AP OSCE), Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei (APCE) și Parlamentul European (PE). Evaluarea a fost făcută pentru a determina dacă alegerile au respectat angajamentele OSCE și alte obligații și standarde internaționale pentru alegeri democratice, precum și legislația națională.

Arta Dade a fost numită de către Președintele în exercițiu al OSCE în calitate de coordonator special al OSCE și lider al misiunii de observatori pe termen scurt. Geir Joergen Bekkevold a condus delegația AP OSCE. Elisabeth Schneider - Schneiter a condus delegația APCE. Igor Soltes a condus delegația PE. Douglas Wake este șeful MOA OSCE/BIDDO desfășurată începând cu 3 octombrie.

Fiecare dintre instituțiile implicate în această Misiune de observare internațională a alegerilor a susținut Declarația din anul 2005, privind principiile pentru observarea internațională a alegerilor. Această Declarație, privind constatările și concluziile preliminare, este furnizată înainte de finalizarea procesului electoral. Evaluarea finală a alegerilor va depinde, în parte, de desfășurarea etapelor rămase ale procesului electoral, inclusiv calcularea, totalizarea și anunțarea rezultatelor, precum și abordarea eventualelor reclamații sau contestații după ziua alegerilor. OSCE/BIDDO va publica un raport final comprehensiv, care va include recomandări pentru eventuale îmbunătățiri, aproximativ la opt săptămâni după încheierea procesului electoral. AP OSCE va prezenta raportul său în cadrul reuniunii Comitetului permanent de la Viena în februarie 2017. APCE va prezenta raportul său în cadrul reuniunii de la Comisia permanentă pe 25 noiembrie. PE va prezenta raportul său la reuniunea Comitetului pentru Relații externe din Noiembrie.

MOA OSCE/BIDDO include 11 experți în capitală și 20 de observatori pe termen lung care își desfășoară activitatea în întreaga țară. În ziua alegerilor au fost desemnați 273 observatori din 41 țări, inclusiv 204 observatori pe termen lung și scurt ai OSCE/BIDDO, precum și o delegație alcătuită din 34 membri ai AP OSCE, delegația din 24 membri din partea APCE, și delegația din 11 membri din partea PE. A fost observată deschiderea a 109 secții de votare, iar procesul votării a fost observat în 1119 secții de votare din țară. Numărarea a fost observată în 97 secții de votare, iar totalizarea - în toate 35 CE dC.

Observatorii își exprimă gratitudinea în adresa autorităților pentru invitația de a observa alegerile și Comisiei Electorale Centrale și Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene pentru asistența oferită. Observatorii își exprimă, de asemenea, aprecierea în adresa altor instituții de stat, partide politice, organizații ale societății civile, precum și a reprezentanților comunității internaționale, pentru cooperarea lor.

Pentru informații suplimentare, vă rugăm să contactați:

- Douglas Wake, șef al misiunii OSCE/BIDDO la Chișinău (+373 69721682);
- Thomas Rymer, OSCE / BIDDO, purtător de cuvânt (+373 604 05 540 sau +48 609522266);
- sau Alexey Gromov, consilier electoral în cadrul OSCE/BIDDO, la Varșovia (+48 663 910 311);
- Nat Parry, AP OSCE, +4560108177 sau Loie Poulain, AP OSCE +4560108963;
- Chemavon Chahbazian APCE +373 68716310
- Tim Bodin PE +373 62004315 sau +32470884158

Adresa MOA OSCE/BIDDO:

Str. 31 august 1989 nr.127 Chișinău MD 2012 Tel: +373 22 208 109; Fax: +373 22 208 112 Email: office@odihr.md

*Versiunea în limba engleză a acestui raport este singurul document oficial.
Traduceri neoficiale sunt disponibile în limbile de stat și rusă.*